
Dr. Šabani ALISABRI¹

**Društvo rizika
od terora nesigurnosti ka antropologiji straha**

**Risk Society – From the Terror of Unsafety to
Anthropology of Fear**

Sažetak

U radu se nastoje, u okviru teorijsko-pojmovnog aparatusa nesigurnosti, objasniti osnovne BiH društvene scene, u kojima se nazire ontološka nesigurnost objektivizirana kroz masovni poraz i bespomoćnost većine populacije. Rezultanta tog očiglednog stanja jeste strah, koji je socijalno konstruiran i treba ga razlikovati od straha kao ljudske emocije.

Manipulativnim sredstvima, socijalno konstruiran strah je masu komodizirao na tu emociju, a potom je pretvorio u strahopoštovanje. Strah, transformiran u strahopoštovanje, je sociokulturalno posredovan i u našem sociumu preventivno je rezultat dugog trajanja nesigurnosti. U tom kontekstu strah prestaje biti razumijevan u psihologijskim odrednicama i postaje društvena i kulturalna činjenica.

Distinkcija između strahopoštovanja i straha, kreiranog dugim trajanjem nesigurnosti, sastoji se u činjenici da je strahopoštovanje institucionalizirano kao legitimno sredstvo vlasti i prinude. Na taj način, moguće je okriviti za situaciju straha, ili izvore neobjašnjivog straha, bilo koga osim onog ko ga producira.

¹ Doc. dr. sci.; Fakultet kriminalističkih nauka u Sarajevu

Uvod

Još uvijek u BiH societetu postoji naivna misao da oni koji su tokom rata ostali na ovim prostorima imaju nešto veća prava na socijalnu pravdu i nagradu u odnosu na one koji nisu bili ovdje. Društvo koje im je to obećavalo bilo je vojno društvo, a ono da bi se opravdalo moralo je svoju egzistentnost okriti simboličnim vrijednostima, čak posegnuti i za relativno nepromjenjivim i stabilnim vrijednostima, poput religioznosti, kako bi se preko njih održala bilo kakva buduća rezidua društva.

Rat je prošao i standardi societeta su se promijenili. Ono što je stvarno ostalo akterima ostanka jeste društvo rizika u bosanskohercegovačkoj paradigmi.

Najočiglednije posljedice postvojne BiH vidljive su u činjenici da je većina ljudi poražena u materijalnom i moralnom smislu riječi, uz snažnu nesigurnost života i imovine, dok je s druge strane omogućena široka sloboda političkog imaginiranja² te socijalizacija straha kao dominantne osobine društvenog života.

Da li je političko imaginiranje kompenzacija za život u društvu rizika bosanskohercegovačkog tipa. Imaginiranje je upravo to što jeste-svijest imaginarno dopuštenih sloboda jer ne saopštava kakvi su stvarni okviri životne svakodnevnice i šta je to zbog čega je strah teutonska supstanca najvažnijih odnosa u društvu. U ovom trenutku Hobbesovo prirodno stanje je jasno: slabi i nemoćni su već prežaljenje žrtve i relativno trajno udaljeni od artikuliranja svojih interesa. U sadašnjem društvenom okružju strategija načina rješavanja problema obespravljenih uglavnom je prožeta nerješavanjem i taktikom neutraliziranja. Pooštava se unutarnja snaga konflikta i, što često biva, određena potreba marginaliziranih se zapostavi i ponudi im se učešće u nekom opštijem interesu. Kako je konflikt izraženiji, a konflikt je svijest da je riječ o riziku, tako su opšti interesi, koje marginalizirani razmatraju, prisutniji. Na taj način se stvaraju umnoženi problemi, u smislu da jedan neriješeni problem stvara drugi, a akteri još više zarobljeni u institucionalno rješavanje/nerješavanje problema. Dakle, što je prisutnija opštost problema, to je konkretnost rješavanja

² Vesna Pusić, "Novi društveni ugovor", Erasmus, rujan 1993, b. 3. str. 5-13.

udaljeniji i veća je vjerovatnoća da će pojedinac biti prinuđen na vlastitu akciju, neorganizovan i personalizovan u okvirima problemske drame. Tako multiplicirana problemska drama pojedinca, umjesto da se poopšti, ostaje na ravni personalnog. To je u suštini pouzdan znak rizičnog okružja, jer je pojedinac zapravo manja energetska jedinica od organizovanog kolektiva, i generalno gledajući, predstavlja dovršeni proces poraza i institucionalnog zaborava žrtve rizika.

Moguća povezanost u strogo reduciranim fenomenološkim obrisima bi bila naznačena ovim nizom :

društvo rizika → kriza → nesigurnost → strah → strahopoštovanje

1. Društvo rizika

Teorije o društvu rizika javljaju se u okviru teorija moderniteta i postmoderniteta kao stanja koja se ne mogu kontrolirati ili stanja koja izazivaju nenamjerne posljedice. Suvremena sociološka refleksija ističe da je znanje o riziku udruženo sa pojavom neizvjesnosti i odsustvom mogućnosti kontrole nad budućim stanjima. Osjećaj da se ima jako malo kontrole nad budućim stanjima unosi još veću konfuziju u kompleksnost zahtjeva za prevazilaženje te osobine društva, ali i organizira pritisak na stvaranje stabilnijih formi societeta.

Ambijent društvenih promjena i kriza (tranzicija) pogoduje strukturiranju i dominiranju društva rizika. Difuzija znanja o riziku su različito distribuirana i centrirana su oko glavnih institucija organizovanih oko rizika i po toj racionalni upisuju sebe u praksu svakodnevnice. To nam pokazuje da je diskurs rizika konfiguriran u institucionalnu infrastrukturu i u svakodnevnici se uglavnom veže za nju.

Format rizika ovisi u velikoj mjeri od karaktera samog društva, a sukladno tome i format kontrole rizika. Obzirom da je na sceni znatna redukcija šansi za adekvatnu artikulaciju potrošnje i zaposlenja za većinu radno sposobne populacije, moguće je tvrditi da se aspekt društva rizika u BiH ispoljava i kroz tu dimenziju. Odsustvo mogućnosti kapitaliziranja životne šanse za većinu zapravo znači i odsustvo određenih aspekata ljudske slobode.

Socijalni život u društvu rizika bitno je prožet institucionalnom infrastrukturom rizika (institucije koje se bave rizičnim

skupinama), a populacije kojima se bave su sve masovnije. Te populacije postaju standardizirano veće i vjerovatno problematičnije, te se postepeno gube razlike između klasičnih i novonastalih socijalno problemskih rizičnih grupa.

Generalno, navedena situacija znači i udar na individualnost; jer se individualna situacija reflektira kroz institucionalnu situaciju. Na taj način se stvara ovovremeni life story koji je u identitetu sa institucijama rizika. Na pr. centar za socijalni rad za svoje korisnike predstavlja institucionalnu vezu sa društvom, i ukoliko je ova veza disfunkcionalna, to se direktno odražava i na korisnike socijalne pomoći u smislu prateće i očekivane patologije. Očigledno da je individua ovisna o socijalnoj politici, ekonomskim nestabilnostima i tržištu, tako da se pojedincu njegova individualnost pojavljuje kao floskula o njemu samom. Na taj način individua je i institucionalizirana i zbog toga mogućnost struktuiranja individualnosti je strogo politizirana.

Observacija³ društva rizika indicira da odgovornost pojedinca za reduciranu individualnost je pothranjena u stvari institucionalnim nivoom. Lična sudbina ili situacija predata je u ruke institucija koje fundiraju znanje o riziku i njima upravljaju. Individua je u tom smislu nemoćna da utiče na institucionalno vođenje rizika i prema tome subjekti su " prirodno predodređeni" da gravitiraju sistemu.

Ključni aspekt društva rizika u BiH paradigmi jeste nizvjesnost opstanka izražen kroz odsustvo ekonomskog ili institucionalnog oslonca, te reprodukcija nepredvidljivosti. Tome doprinose očigledne nejednakosti izrasle na temelju samog rizika kao potencijal za buduće rizike (na pr. etno elite preuzimaju ulogu uređenja novih društvenih kompleksnosti bitno različitih od uslova u kojima su se afirmirale kao takve) .

Teorija rizika ima važne implikacije za naše razumijevanje teorije rizika u smislu nepouzdanosti instrumenata, okvira i sredstava za vođenje uređenog socijalnog života. Naprosto, socijalne promjene u BiH fatalno znače samo socijalne promjene. Tautologija socijalne promjene, a ne njen identitet, nam kaže da je socijalna promjena sama sebi svrha i diskvalificira pojedinca i njegov identitet, značajno ga oblikujući u smjeru egzistencijalne anksioznosti i ontološke nesigurnosti.

³ Steven Miles, "Social Theory in the Real World", London: Sage, 2001. p. 123-128

Masovna produkcija takvih stanja rezultira opštom nesposobnošću da se izvrši poželjna socijalna promjena i reducira rizik u predvidljive kategorije.

Za Anthony Giddensa⁴ pojam ontološke sigurnosti se odnosi na pouzdanost u pogledu kontinuiteta samoidentiteta ljudi i na konzistentnosti društvenog i materijalnog okružja. Pouzdanost u odnosu na personalno-materijalno okružje predstavlja ključni pojam povjerenja i ima kategorijalni značaj za ontološku sigurnost koja se psihološki izražava. Giddens dokazuje da je ontološka sigurnost u eksplicitnom smislu emocionalan , a ne kognitivan fenomen jer u kognitivnim smislu ne postoji nijedan aspekt egzistencije u koji možemo potpuno biti sigurni. Modernitet, u duhu svoje napetosti, zapravo sve pozicionalnosti sigurnosti dovodi u pitanje i osnovnu refleksivnost izražava u kategorijama nesigurnosti. Nesigurnost se ispoljava u činjenici da osoba nije sigurna , u egzistencijskom smislu riječi, da li ima nekoliko pripadajućih identiteta, da li postoje drugi i da li ono što zapaža zaista postoji. U jednom dovršenom smislu riječi ontološki(egzistencijalno) nesigurna osoba nije u stanju postojati u istom društvenom svijetu u kojem se nalaze i drugi ljudi. Sam Giddens je pojam ontološke sigurnosti razvio na temelju E. Eriksonovih i D. W. Winnicotovih radova. E. Erikson je otkrio dase "bazično povjerenje" tokom ranog djetinstva nalazi u središtu trajnog ego-identiteta koji razvija snažnu sigurnost kod djeteta da će se vanjska osoba, roditelj, ne samo stalno brinuti o njemu, već i da samo ono može imati povjerenja u samog sebe. Istovremenost razvoja povjerenja u sebe i druge predstavlja bazu za kasniji stabilan identitet . Česta interaktivna situacija roditelj-dijete, u smislu stalnog izražavanja brige i ljubavi, rezultira uzajamnošću iskustva. Dijete je naučeno na konzistentnost emocija roditelja, a u isto vrijeme ono uči da se i ono samo konzistentno ponaša u smislu da zna šta roditelj očekuju od njega. Lom na ovoj relaciji znači percepciju svijeta za dijete kao aktivno neprijateljske i nepouzidane okoline. Jedna od temeljnih uloga roditelja jeste da mu pruže duboko, kako Erikson kaže skoro tjelesno, uvjerenje da postoji značenje u tome što rade i što postoji. Neurotičnim se ne postaje zbog frustracija, nego zbog činjenice da ne postoji društveno, suodnosno, na bazi očekivanih konzistentnosti, značenje. Doba djetinstva , kao vremenskog isječka koji

⁴ Anthony Giddens , "Trust and Ontological Security", in "The Consequences of Modernity", Polity Press, Cambridge, 1995. p. 92-100.

univerzalno istrajava u svim sekvencama vremena, zbog prolaznosti često figurira kao doba izgubljene konzistentnosti i ono što predstavlja autonomni rezultat, u borbi protiv osjećanja lišenosti, podjeljenosti i napuštenosti, jeste bazično povjerenje koje se održava tokom cijelog života. D. W. Winnicotova ideja osjećane koherentnosti i sigurnosti u realnost svijeta proizilazi iz odnosa između djeteta i onog ko se za njega brine i zavisi od tkz. potencijalnog prostora između to dvoje. Potencijalni prostor je vrsta odvojenosti koja se stvara između djeteta i onog ko se o njemu brine i izražava sigurnost da će mu ta osoba ponovno doći u smislu poželjnih i očekivanih odnosa. Dijete naprosto podnosi činjenicu da je roditelj odsutan i ima povjerenja da će se vratiti i na taj način ujedinjuje vremensko-prostorne zadatosti-odsustvo majke ne znači gubitak njene ljubavi. Na taj način razvija se osjećaj da se u druge može pouzdati i to predstavlja ontološku podršku kontinutete samoidentiteta i omogućava sposobnost da se izrazi povjerenje u struktuiranost kompleksnih, budućih, društvenih iskustava pojedinca.

Međutim, uvježbanost postojanja u svijetu, funkcioniranje u visokokompleksnim situacijama potražuje tip osobe koja je u stanju podnijeti raznorodne rizike i uglavnom se veže za urbanu osobu (urbano je isto što i društveno tj. društvo može biti reflektirano u prostoru unatoč činjenici što prostor ne može do kraja izraziti dublje i kompleksnije odnose u društvu). Za urbanu osobu vezana je kultura kompromisa i jedan je od glavnih aktera u artikuliranju povjerenja jer nudi višesmisleno rješenje sukoba. Ovaj uvid je između ostalog bitan i zbog udara na urbanu kulturu u gradovima ta njeno simboličko i realno razaranje.

Kompromis je polovična pobjeda i polovični poraz, ujedno princip ali i izdaja, za čije postizanje je potrebna hrabrost, kreativnost i osjećaj za pravdu. Druga osobina kompromisa je njegova rizičnost jer je mogućnost poraza otvorena te predstavlja djelomičnu legalizaciju prijeteeće volje. Treća osobina kompromisa jeste zahtjev za samokontrolom, sposobnost za odlaganje trenutne gratifikacije instikata. Četvrta osobina je sposobnost žrtvovanja kratkoročnih interesa dugoročnim. Peta osobina jeste vjerovanje u kompromis kao apstraktnu vrijednost. Šesta osobina kompromisa je obavezujuće poštivanje izrečenog i saopštenog za aktere u kompromisu.

Bitna odlika duha urbanosti jeste stvaranje plodnog tla za obrazovanje psihološkog tipa osobe koja može podnijeti

kompromis i koja može u dobroj vjeri provoditi i podnositi jednu kompromisnu i kompleksnu situaciju. Duh urbanosti, a shodno tome kompleksnosti i povezanosti sa potencijalnim rizikom, odlikuje se višedimenzionalnošću ali ipak su nagoviještene neke sistemske osobine:

1. urbana sredina je otvorena
2. opšti rizik života u gradu je visok, ali grad nudi zaštitu od tih rizika
3. pojedinac u gradu je visoko ovisan od kompleksnosti grada, ali grad je razvio sve faktore koji su za urbannita predvidljive kompleksnosti
4. grad je prostor ničijih prostora, odnosno javno dobro koje pripada samo gradu.

Kulturalno-socijalno-psihološke osobine urbaniteta su:

1. interakcija je impersonalna, karakteriše je uljuđena komunikacija sa socijalnom distancom
2. urbani život je potencijalno konfliktna, ali većina konflikata je zamrznuta
3. birokratizacija grada, postupnost i racionalnost života traži od pojedinca učešće u jednom dugoročnijem i apstraktnijem procesu, ovaj proces traži tačnost i instrumentalni odnos prema nekom višem cilju.
4. tradicionalni pritisak socijalne okoline na pojedinca je slab i on slobodno bira svoju okolinu.

Shematski odnos kompromisa i osobina modernitea situiranog u urbane forme, kao implicitnih uzroka i posljedica, je sljedeći:

Kulturalno-socijalno-psihološke osobine moderniteta(urbanog)	Implicitne korelacije	Socijalno psihološki tip kompromisa
Urbani život je konfliktna	→	Konflikt je trajno obilježje života
Život u gradu je rizičan	→	Toleriranje visokog praga rizika
Grad je kompleksan	→	Veće vjerovanje u apstraktne vrijednosti
Grad je impersonalan	→	Poštivanje jezika i konvencije
Grad je birokratizovan kroz racionalizaciju	→	Sposobnost razumijevanja sebe kao drugoga
Mogućnost širenja socijalne okoline	→	Sposobnost mišljenja i planiranja ja dugi rok

Iz niza prezentiranih osobina osobe moderniteta (urbanita) da se zaključiti o odnosima koji potražuju znatan iskustveni zbir odgađanja neposrednih rješenja zbog jake matrice nepredvidljivosti, a zbog toga i rizičnosti, grada. To ne znači da se društvo mjeri psiholojskim odrednicama, nego se samo naznačuje tip socijalne opreme uz pomoć koje se može preživjeti u uslovima narasle kompleksnosti, osobito nakon rata. Možemo da kažemo da je opšte siromaštvo u kontekstu BiH reduciralo navedene osobine i potrebnu socijalnu opremu, pa čak i institucije koje su zbog univerzuma siromaštva znatno disfunkcionalne.

Kontraargumentacija psihoanalitičke orijentacije Lacanovog tipa, međutim, uspješno dokazuje, u okviru poststrukturalističke i postmodernističke refleksije, da je čovjek današnjice, zapravo, rezultatno slab samoidentitet je prinuđen na fragmentaciju sebstva i svjedokom je krhkosti apsoluta u bilo kakvoj egzistentnosti. Postmodernitet razara ontološku sigurnost i psihološka interpretacija identiteta se zasniva na prijetnji o nultoj tački postojanja. Anthony Giddens, u jednom drugom radu, primjećuje da je u pitanju ja dilema koja se realizira u kontekstu konzumerizma i kroz taj način individuacija ili ponovno zadobijanje identiteta ima patološke aspekte. Sav samorazvoj zavisi od umijeća odgovarajućih odgovora drugima; individua koja mora biti "drugačija" od svih ostalih nema šansu da razvije koherentan samo-identitet. Individua je spriječena sa otkrije samoidentitet jer se podešava prema očekivanju drugih u njegovom okružju.

Ja dilema se odvija u međuodnosu:

Unifikacija versus fragmentacija: zamisao o sebi inkorporira brojne kontekstualne događaje i oblike posredovanog iskustva.

Bespomoćnost versus svrsishodnost: opcije životnog stila čini pristupačnim, putem ponude moderniteta, mnoge mogućnosti, ali takođe generira bespomoćnost.

Autoritet versus nesigurnost: u okolnostima u kojima nema konačnog autoriteta, refleksivni projekt sebe mora biti izveden između ispunjenja i nesigurnosti.

Personalizirano versus komodifiranom iskustvu: narativi o sebi moraju biti konstruirani u okolnostima u kojima je personalno svojstvo je pod uticajem standardiziranih uticaja potrošnje⁵

⁵ Anthony Giddens, "Tribulations of the Self" in "Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age", Polity Press, Cambridge, 1991., p. 200-201.

No, ono što smo mi zapazili u okviru bosanskhercegovačke paradigme, jest da institucionalno stanje nije u stanju egzistencijalno podnijeti svoj vlastiti rezultat, građanina, koji je potrošački već formiran i sa jasnim identitetom, ima očekivanja (u smislu definiranih potreba) od okoline kojoj pripada. Većina građana je pripremljena i kulturalno spremna da živi i pokloni povjerenje u institucionalnu okolinu, ali okolina nema onu normu reciprociteta koja bi garantovala makar i reduciranu odgovornost, predvidljivost i pouzdanost. Dešava se lom, u smislu sigurnosti, na fonu okolinske prilike-aktuelno stanje građana. Ono što je osnovni rezultat i generalni faktor stanja jeste nesigurnost. Izvedenica iz stanja nesigurnosti jeste strah koji generira osnovne društvene situacije. Zbog toga se strah čini poželjnim socijalnim plijenom jer vladanje njime legalizira sam akt vladanja. Ta situacija u društvu nije uvijek vidljiva i snaga koja se formalno tome suprostavlja jeste socijalna pravda na taj način da kombinuje principe potrebe, zasluge i pravednost i svaki dolazi u sukob sa ostalim, koristeći svoje institucionalne konvencije da ostvari kompromise. Tako, ljudske potrebe određene socijalnim standardom, zaštićene principom da moraju biti zadovoljene do određenog nivoa, ispod kojeg se ne smije dopustiti ni jednom članu zajednice da padne jer može nametnuti i zahtjevati redistribuciju kolektivnog dobra, sudara se sa principom zasluge. Princip zasluga, koji se slaže sa zakonima nagrade onim koji su je zaslužili, može biti ugrožen u svrhu zadovoljenja potreba drugih. U duhu Humeove teorije morala društvene konvencije variraju između sukoba principa jer su inspirirani sukobom kao rizikom. Riječ je o moralnoj teoriji baziranoj na riziku koja polazi od prava pojedinca da uključi mjeru vremena u okviru kojeg pretpostavlja da će realizirati svoje lične životne moralne projekte. Shvatajući kakva vrsta čovjeka on ima namjeru da bude i kakav racionalni sklad pokušava da ostvari u svom životu, kakve rizike mora podnijeti da bi to ostvario, pojedinac kalkulira ličnim budžetom rizika.⁶ U njegovom saobraćanju sa drugima, on se oslanja na opšte kolektivne rizike u koje se svako uronjen kada njegov lični moralitet izlaže druge opasnostima. Svako društvo ima svoje principe od kojih pojedinac pokušava da izvuče više prava, ako ostale izloži riziku snažnije nego što je spreman da prihvati trošenje vlastitog budžeta rizika. Pitanje o tome koliko je rizik prihvatljiv

⁶ Mary Douglas, "Moral Issues in Risk Acceptability" in "Risk: Acceptability According to the Social Sciences", Routledge & Kegan Paul, 1986., p. 14-15.

implicira odgovor kakvu vrstu društva imamo. Na tom tragu moguće je utvrditi relacije između vrste rizika u kojem se pojedinac nalazi, kakva mu se vrsta rizika nudi i kategorije osoba koje preuzimaju rizik u okviru moraliteta samog društva.

2. Nesigurnost

Nesigurnost je ona vrsta nepouzdanosti koja nije neposredno odgovorna za širu perspektivu rizika i zato je nije potrebno razmatrati u kategorijama vjerovatnoće. Nesigurnost je stvarno stanje sa konkretnim odrednicama i sa posljedicama iskustva brutalne svakodnevnice. Ta vrsta iskustva se ne može izbjeći ni decentrirati u sferu vjerovatnoće. Nesigurnost je skup aktuelno nepovoljnih činjenica i okolnosti koje onemogućavaju subjektu organiziranje relativno bezbolne svakodnevnice. Nesigurnost možemo razumjeti i kao krizu koja kao fenomen apsorbira u sebi velik skup autonomnih subfenomena, ali je "posljedni uzrok svih stvarnih kriza ostaje uvijek siromaštvo masa i ograničenje njihove potrošnje" .⁷ Kriza naprosto znači odsustvo ravnoteže u svakodnevnicu i producira jake impulse za iznalaženje izvjesnih funkcionalnih rješenja. Redoviti izvor krize je ekonomski, politički i sociokulturni sistem, a prepoznaje se kao kriza sistema kroz ekonomsku krizu, krizu racionalnosti, te kroz krizu identiteta. Kompleksnost krize , odnosno sistematičnost nastanka i njena dužina, pouzdano identificiraju nesposobnost legitimacijskih struktura za rješenje krize. Ključna varijabla za razumijevanje nesigurnosti je dužina trajanja krize. Kriza ima razumnu dužinu trajanja i uglavnom je racionalno-vremenski ograničena, ali ukoliko se te granice slome onda govorimo o stanju nesigurnosti kao konstantama svakodnevnice. Jedna od najčešćih protektivnih strategija je zapravo adaptiranje na nesigurnost. Nesigurnost je moguće diferencirati i sa stanovišta klasno -statusne pozicionalnosti, u smislu da je viša klasa manje izložena nesigurnosti , a niže klase intenzivno žive u okružju nesigurnosti poput nezaposlenosti, slabe zdravstvene zaštite, loše ishrane, deprivacija i tsl.

Kontinuum sigurnost/nesigurnost može biti shvaćena suštinski na tri načina: ⁸ Prvo, ako je sigurnost osjećanje stanje osjećanja

⁷ Karl Marx, "Kapital", III, Kultura, Zagreb, 1948, s. 446.

⁸ John Vail, "Insecure times: conceptualising insecurity and security" in "Insecure Times: Living with insecurity in contemporary society", ed. , by John Vail, Jane Wheelock, and Michael Hill. , Routledge, 1999, p. 7-11.

zaštićenosti, nesigurnost je osjećane ili stanje ovisnosti i straha, udruženo sa izolacijom; nesigurnost takođe podrazumijeva i vanjske prijetnje poput rata, katastrofa, elementarnih nesreća itd.

Drugo, sigurnost je samouvjerenost i pouzdanost postizanja određenog cilja, nesigurnost je osjećanje beznadežnosti, smetenosti i nevjerovanje u ostvarenje cilja. Takođe se odnosi na osjećanje bespomoćnosti i nesposobnosti da se zaštiti određeni interes, osjećanje povredivosti i nemogućnost kontrole nad događajima.

Treće, sigurnost je stanje permanentnosti, konzistentnosti stanja i okoline, gdje osoba ima pouzdan kontinuitet u svim aspektima personalnih odnosa, nesigurnost je osjećanje nepouzdanosti, nepouzdanost koja se odnosi na ljudske namjere i aktivnosti, općenito na nepoznatost.

Međuigra sigurnosti i nesigurnosti je centrirana kroz spektrum svakodnevnog ekonomskog, političkog i sociokulturalnog života, tako razlikujemo:

- ličnu sigurnost/nesigurnost koja se odnosi postizanje /nepostizanje minimalnih uslova digniteta života; dobro zdravstveno stanje, ugodno stanovanje, fizička sigurnost uže i šire zajednice
- ekonomsku sigurnost/nesigurnost je shvaćena kao kategorija koja zavisi od tržišne pozicije subjekta, tj. ako dovoljno zarađuje sigurnost mu je veća i obrnuto.
- socijalna sigurnost/nesigurnost predstavlja minimum institucionalne zaštite onih osoba čija je sigurnost izložena iznenadnim i drastičnim promjenama u njihovim životnim šansama i situacijama. Osobe sa predvidljivim nesigurnostima, poput starih bolesnih i ljudi sa nedovoljnim primanjima spadaju u ovu domenu. Ovaj aspekt se odnosi i na zajednicu gdje je kohezija niska.
- političku sigurnost/ nesigurnost koja se odnosi na sigurnost ili nesigurnost političkih institucija i legitimaciju političkog sistema, takođe su uključene u ovaj spektrum i liberalne slobode kao i činjenica da li su zaštićene zakonima.
- environmentalnu sigurnost/nesigurnost indicira način na koji socijalni akteri se odnose prema prirodnoj okolini i da li politički i ekonomski sistem štiti ili narušava eko-sistem.

Simbioza sigurnost nesigurnost rezultira dilemom da li dobronamjerni naponi za osiguranje sigurnosti može izazvati neku drugu nesigurnost. Poznavanje pojedinih rezonanci nenamjeravanih posljedica u tom kontekstu ne sprječava napor za postizanje kolektivne sigurnosti, ali nas upozorava da pojam dobra , inkorporiran u stanje sigurnosti, nije konzistentan pojam. U toj dilemi ne postoji više jedna koncepcija pravde i sigurnosti , pa čak i onoga što su institucije dužne prema svim članovima društva, tj , ne postoji sigurnost koju svi dijelimo. Činjenica je da je sigurnost stvar društvenih klasa i stoga je distribuirana po principu onih koji vladaju. ⁹

Nesigurnost, ili produženo vremensko trajanje krize, je izvor legitimacijskih i identitetskih problema stanja stvari općenito i zbog odsustva značajnijih promjena utjelovljuje se način postojanja i stil života koji je prevestveno karakteriziran nesigurnošću. Nenamjeravane posljedice realizacije sigurnosti su vidljivije kako su akteri na koje se odnosi nesigurniji.

Sušтина dileme nesigurnosti sastoji se u činjenjici da sigurnost za jednu grupu može izazvati nesigurnost za drugu grupu i ona je veća kako je koeficijent konsensusa o sigurnosti manja između klasno udaljenih struktura. U toj situaciji , osobito ako su ovi pojmovi i namjere organizacijski neartikulirani, stvar sigurnosti se personalizira i postaje privatna stvar.

3. Antropologija straha

Poraz i bespomoćnost realiziraju se kroz emocije straha koje su objektivizirane kao socijalne činjenjice (često naglašavano sintagmom "Kako je bilo, dobro je") i kulturalno su posredovane, tj. strah će varirati u sadržaju i intenziteti u skladu sa sociokultrralnim kontekstom. Unutar osnovnih BiH društvenih scena otvorila se mogućnost postvojne kulturalne konstrukcije straha i znatnog odsustva institucionalne kontrole straha. Ovovremeni strah i neizvjesnot generalno su poremetili klasičnu hijerahirju straha i imanentno se pojavljuje decentriran u vremenu i prostoru i sa efektuitetima slučajnosti.

⁹ Tim Hope, "Inequality and the clubbing of private scurity" in "Crime, Risk and Insecurity:Law and order in everyday life and political discourse", ed. by Tim Hope and Richard Sparks, Routledge, 2000. p. 84-85.

Paradoksalno, što se pojedincu više saopštava informacija (vladanje informacijama je uvod u vladanje problemom) o društvu rizika u formi nerješivih problema, to je sigurniji u izvjesnost neizvjesnosti. Pod takvim okolnostima rast u domenu neposrednog straha, izoliran od prepoznatljivih uzroka i posljedica, izgleda strukturalno prisutan u societetu i zbog toga neizbježan.

Osnovna opasnost leži u činjenici da ta vrsta straha na određenom nivou može lako biti konvertovana u strahopoštovanje. Neposredni i eksplicitni strah vrši pritisak na moralnu i društvenu konstrukciju strahopoštovanja, ali i stvara nesigurnost koja mora bit kontrolisana porastom količine strahopoštovanja.¹⁰ Teror nesigurnosti je očigledno uzrok ne samo straha nego i unutarnje uznemirenosti i komunikacijski pojačava veze između emocija i straha. U kontekstu socijalne neizvjesnosti ove psihološke kategorije prestaju biti isčitljive sa psihološkog stanovišta i postaju društvene činjenice. Distinkcija između strahopoštovanja i straha, kreiranog kulturom neizvjesnosti sastoji se iz činjenice da je strahopoštovanje institucionalizirano kao legitimno sredstvo vlasti i prinude, a potomji, pritiscima, slučajnostima i nekontrolabilnim efektitetima. Socijalna komponenta straha i na tome izrasli lifestory ogleđa se u podjeli ljudi na one koji su neposredno pogođeni tim uticajima i na one koji posebnim strategijama mogu neutralizirati uticaje straha. . Dalja distinkcija se sastoji u činjenici da je neposredni strah elementaran, a strahopoštovanje rezultira komoditetom, ali povećana količina straha može legitimirati vlast na pravo da vlada. Mnoštvo je primjera kako neposredni strah transferira u vlast i na taj način se može prepoznati utilitet straha za samu vlast. Strah se prepoznaje i, u kategorijama vlasti, pripitomljava kao opravdanje za vladanje. Kapacitet stvaranja i projektovanja straha za vlast se povećava i vodi opštoj komodizaciji, onemogućujući da se sam strah, kao takav, izdvoji, zajedno sa njegovim efektima, od onih koji ga koriste. Na taj način moguće je okriviti za situaciju straha, ili izvore neobjašnjivog straha, bilo koga osim onog ko ga producira. Iznad svega strah ontološki zahvata opštost stanja i znatno udaljuje populat od konkretnih problema koji bi trebao predstavljati konstrukt za kreativni konflikt.

¹⁰David Parkin . , Toward an Apprehension of Fear, in "Sociophobics: the anthropology of fear", ed. by David L. Scruton, Westview Press, 1986. p. 163.

David Parkin(1986:166) polazi od prepostavke da je Zapad prvo semantički označio strah a potom se komodizirao na njega. Oblik komodizacije na strah predstavlja masovna produkcija horror filmova, a po meni i javno izvršenje kazne nad institucionalno stigmatiziranim izvorima straha i neizvjesnosti. Suprotna tendencija je kad je strah percipiran , ne kao manipulabilna komocija, odvojena od ličnosti, već kao unutarnji dio humaniteta i neodvojiv dio normalnog . Zapad je kroz istoriju institucionalizacijom straha nastojao eliminirati strah iz seta emocija i iskoristiti ga kao manipulativni aparat za vladanje. Jasno je da se očekuje kontrola ekscesnog zla, ali se ujedno očekuje i da se ljudi sami zaštite. Povijest i antropologija su dokazali da je najefikasnije sredstvo zaštite od straha bila osveta jer je utemeljena na uvjerenju da nanošenje i izazivanje straha drugome osigurava normu reciprociteta i uvjerala drugog u kapacitet stvaranja straha. Komoditizacija straha , nasuprot humanizaciji straha, nastoji strah instrumentalizirati na taj način da normalno emocionalno stanje straha transformira u izvor manipulacije. Manipulacija strahom dovodi do strahopoštovanja u službi vlasti.

U dodatku navedenog rada¹¹ Parkin prezentira The Wolpe-Lazarus Fear Survey Schedule koji je prilagođen kvantifikaciji i zadat je u formi sedamdeset pet itema .

¹¹ ibidem p. 713-175. To su slijedeći itemi:

1. Zvuk usisivača, 2. Otvorene rane, 3. Biti sam, 4. Biti na nepoznatom mjestu, 5. Dreka, 6. Mrtvi ljudi, 7. Govoriti pred publikom, 8. Prelazak ulica, 9. Ljudi koju izgledaju mentalno bolesni, 10. Padanje, 11. Biti posmatran dok radiš, 12. Automobili, 13. Biti mučen, 14. Zubari, 14. Oluja, 15. Sirene, 16. Neuspjeh, 17. Ulazak u sobu gdje već svi ostali sjede, 18. Visoka mjesta na zemlji, 19. Gledanje sa visine, 20. Crvi, 21. Imaginarne kreature, 22. Vakcinacija, 23. Stranci, 24. Udarci, 25. Putovanje vozom, 26. Putovanje autobusom, 27. Putovanje automobilom, 28. Osjećati ljutnju, 29. Ljudi iz vlasti, 30. Leteći insekti, 31. Posmatranje vakcinisanja drugih ljudi, 32. Iznenadna galama, 33. Turobno vrijeme, 34. Gužve, 35. Široko otvoreni prostori, 36. Mačke, 37. Mučenje, 38. Ljudi koji razbijaju, 39. Ptice, 40. Promatranje duboke vode, 42. Mrtve životinje, 43. Oružje, 44. Prljavština, 45. Puzajući insekti, 46. Posmatranje borbe, 47. Ružni ljudi, 48. Vatra, 49. Bolesni ljudi, 50. Psi, 51. Biti kritikovan, 52. Nepoznati oblici, 53. Biti u liftu, 54. Posmatranje hirurških operacija, 55. Ljuti ljudi, 56. Mačke, 57. Krv(životinjska ili ljudska) , 58. Udaljavanje od prijatelja, 59. Zatvoreni prostori, 60. Imati operaciju, 61. Osjećati odbijanje, 62. Avioni, 63. Medicinski miris, 64. Osjećati neodobravanje, 65. Bezopasne zmije, 66. Groblja, 67. Biti ignorisan, 68. Tama, 69. Osjećanje poremećaja otkucaja srca,

Zbog opće socijalizacije straha i njegovog usađivanja u društvenu supstancu pokrenuto je niz kampanja moralne panike i svjedoci smo niza primjera senzacionalističkoga govora o izvorima straha. Moralna panika je proces u kojem dominantna kultura pokušava da reintegrira svoje slastite vrijednosti i ponovno se naznačuju kategorije normalnog i nenormalnog, dobrog i lošeg, radosti i straha.

Saznanja o strahu i njegovoj antropologizaciji doprinosi crno bijeloj slici svijeta, osnažuju se stereotipi, pojačava se strah od onoga što će se dogoditi i stvara se dodatni spektakl nesigurnosti. Na taj način dolazi do eskalacije kontrole i radikalizacije, te do redukcije potencijalnih konkurentnih vrijednosti u samoj dominantnoj kulturi.

Ono što je suštinska rezultanta jeste eksplozija straha pred različitim rizicima. Oblikovanje takvih predstava preovlađuju u zeitgeistu i izražavaju društveni mainstream koji je moguće shvatiti u kategorijama moralne panike¹² i antropologije straha.

Abstract

The aim of this work, in the frame of the theoretical apparatus of the insecurity, is to explain the main BH social scenes in which ontological insecurity could be perceived objectified through mass defeat and helplessness of majority of population.

The fear resultanta of this obvious state is socially constructed fear which must be distinguished from reasonable fear, in sense of human emotion. Fear, socially constructed by manipulatory strategies, is no more concerned in pshylogical references and has become socio-cultural fact.

Distinction between respectful fear and fear, created by long-term insecurity, has resulted in the fact that respectful fear is institutionalised as legitimate means of authority and compulsion. In this way, for situation which causes fear, or which is source of unexplainable fear, it is possible to accuse anybody expect those create fear.

70. Osvjetljavanje, 71. Doktora, 72. Ljudi sa deformitetima, 73. Pravljenje grešaka, 74. Izgledati glupo, 75. Izgubiti kontrolu

¹² prema :Gorazd Meško:F. Furedi, Culture of Fear-Risk-taking and Morality of Low Expectation, u "Revija za kriminalistiko in kriminologijo", š. 3. Ljubljana 1999, s. 266.